

Nejčastější stereotypy ženských hrdinek ve fantasy podle Andrzeje Sapkowského:

- a) Oddaná družka – věrná žena, ztělesnění domácího krbu. Vystupuje pouze v pozadí, je hrdinovou duševní oporou.
- b) Dívka v ohrožení – pasivní kráska čekající na hrdinu, který ji na poslední chvíli zachrání. Je rytířovou dámou v nesnázích i stereotypem hloupoučké naivky.
- c) Obrýlená stará panna – nehezká, většinou velice chytrá a zároveň značně neženská. Často je beznadějně zamilovaná do hlavního hrdiny, který její city neopětuje.
- d) Zkrocení zlé ženy – amazonka, kariéristka, která si usmyslela, že se bude rovnat mužům. Slouží k tomu, aby byla zkrocena a uvedena na pravou míru.
- e) Zlá konkubína Ještě Zlejšího Imperátora Planety Mongo – prototyp ženy wamp, ovšem zastíněné postavou zlého arciprotivníka.
- f) Výrostek s odřenými koleny – většinou něčí mladší sestra, která plní komickou a služebnou funkci. Časem se většinou přerodí buď v ohroženou dívku nebo oddanou družku.

Sapkowski, Andrzej: Bohater naszych czasów, czyli o bohaterach i bohaterkach fantasy garśc przemyśleń. In *Rękopis znaleziony w smoczej jaskini : kompendium wiedzy o literaturze fantasy* (Supernova, Warszawa). 2001. s. 154-162.

Český překlad převzat z diplomové práce Ireny Zbiejczukové: Pojetí hrdiny ve fantasy literatuře (FF UK 2011)

Typologie hrdinů

Převzato z: ZBIEJCZUKOVÁ, Irena. *Pojetí hrdiny ve fantasy literatuře*. Praha, 2011. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze. Vedoucí práce PhDr. Václav Vaněk, CSc.

Vzhledem k velkému počtu fantasy děl je pochopitelné, že některé typy hrdinů se opakují a nastává snaha je nějak kategorizovat a zařadit do určitých schémat.

V následujícím oddíle představíme tři rozdělení různých autorů (Campbell⁴⁴, Hloušková⁴⁵, Sapkowski⁴⁶), přičemž začneme od rozdělení nejjobecnějšího.

Campbell dělí hrdiny podle pěti základních archetypických funkcí – hrdina jako

válečník, jako milenec, jako vladař a tyran, jako vykupitel světa a jako světec. Hrdina válečník plní zároveň funkci ochránce, zabíjí nestvůry a chrání před temnotou. Podobně jako *miles Christi* se vydává do boje, aby bojoval za slabé – v tomto případě je násilí ospravedlněno vyšším cílem. Hrdina milenec naproti tomu musí bojovat proti překážkám, které ho dělí od jeho milované – a překážky mu může klást do cesty jak osud, tak třeba lstiví dívčini rodiče. Hrdina jako vladař je na vrcholu své moci – pokud ji však zneužije, stává se tyranem, kterého je třeba zničit. Hrdina však může svět i vykoupit, je-li jeho výprava úspěšná. Hrdinou však může být i ten, kdo se zřekl světa – tím jejich pout' vlastně končí, dosáhla naplnění (Campbell 2000: 295-313). Všechny archetypální role zároveň tvoří možné úseky hrdinovy cesty. Tato teorie, byť se

zaměřuje na psychologické a metafyzické pozadí hrdiny, nám ukazuje, že role a typy hrdiny se mohou lišit.

Zatímco Campbell zůstává v obecné rovině, Hloušková předkládá konkrétní typy hrdinů, které „jsou víceméně archetypální a vytvářejí ustálenou sestavu rolí.“ (2007: 12) Rozdělení je podobné Sapkowskiému, dokonce se částečně překrývá – je tedy možné, že z něj Hloušková přímo vychází. Hrdiny dělí do následujících pěti kategorií:

A) *Hrdina-věčný bojovník* (superhrdina) – obvykle fyzický dobře vyvinutý jedinec, ovládající mistrovsky určitý druh bojového umění, podstupující jednu či více výprav s určitým posláním či úkolem (náprava činů Zla, osvobození konkrétní osoby, pomsta), příp. za účelem vlastního obohacení či dobrého pocitu (bojovník-dobyvatel). Někdy také pomáhá podmaněným národům (hrdina-osvoboditel) nebo konkrétním osobám v nouzi, a to buď na požádání nějaké osoby (posel, autorita či jiný zástupce ohrožené země či osoby), z vnitřního přesvědčení (svoboda jako nejvyšší princip), nebo na základě náhody (je vyprovokován střetem s mocí Zla, kdy je nucen se bránit).

B) *Hrdina-věčný poutník* – jedinec obvykle silně zasažený vlivem Zla (ztráta blízké osoby, vyhlazení celého národa apod.) či nějakou dobu pobývajícím ve službách (blízkosti) Zla, a trpícím neklidem, který ho nutí neustále putovat na nová místa, příležitostně též pomáhat potřebným. Často také vyhnanec, který byl za svůj zlý čin (chybu) potrestán ztrátou domova.

Může disponovat výjimečnými znalostmi, magickými schopnostmi nebo bojovým uměním. Celá jeho cesta představuje jednu nekonečnou výpravu za neurčitým cílem. Občas se také nechává najímat za úplatu, aby splnil konkrétní úkol.

C) *Hrdina-král* – jedinec, který přišel o své vůdcovství a snaží se ho získat zpět, někdy také mladý dědic vlády (trůnu, panství), který musí prokázat své nároky a obhájit je před

nepřítelem (uzurpátorem, falešným náhradníkem) nebo vyšší mocí (bohy). Občas také cizinec (pochází z jiné země, dimenze, planety), který získává vládu (trůn, panství) za své zásluhy v boji o záchranu Zlem ohrožené země. Někdy také poslední příslušník zmizelého národa nebo profese, který usiluje o obnovu tradic.

D) *Hrdina-vyvolený* – nejprve obyčejný jedinec, který se v průběhu příběhu přerodí v hrdinu, zejm. poté, co se prokáže, že právě on je vybrán osudem (bohy) vykonat něco důležitého, obvykle zachránit svět nebo alespoň jeho část (hrdina-zachránce). Často řeší konflikt osobní zodpovědnosti, je vystaven riziku vlastní záhuby a strachu z vlastního selhání. Výprava (putování) tak plní symbolicky i cestu jedincova osobnostního zrání.

E) *Hrdina-mág* – jedinec oplývající magickými schopnostmi, které používá dle vlastního rozhodnutí ve prospěch Dobra nebo Zla, často také čarodějův učeň (žák školy kouzel), který musí předčasně plnit „dospělé“ úkoly.

V rámci příběhu se pak může hrdina typově proměňovat, např. typ A může přejít v typ C, nebo typ E může přejít v B. Vyloučeny také nejsou kombinace typů, např. A+C, D+E.“

(Hloušková, Zuzana: *Žánr fantasy v české literatuře po roce 1990* (diplomová práce ÚČLLV UK, Praha). 2007.)

Kategorizace Hlouškové je zajímavá ze dvou důvodů – jednak v tom, jak uspořádává jednotlivé typy, a jednak tím, nakolik se její rozdělení blíží pohádkovým funkcím, jak je popisuje Propp.

Zařazení do jednotlivých typů je lehce nekonzistentní. Jedna část (zvláště hrdina-věčný bojovník a hrdina-mág) odkazuje k vnější charakterizaci postavy, zatímco druhá část (hrdina-vyvolený a hrdina-věčný poutník) odkazuje spíše k syžetu.

Bojovníka a mága můžeme brát jako „povolání“ postavy (jako „povolání“ jsou tyto typy popisovány v počítačových hrách či hrách na hrdiny - např. klasická česká hra na hrdiny *Dračí doupe* zahrnuje do povolání válečníka, hraničáře, kouzelníka, alchymistu a zloděje). I pokud bychom vzali úděl věčného bojovníka jako variantu syžetu, stále nám přebývá mág, který by vlastně mohl spadat do kterékoliv z předcházejících kategorií s tím rozdílem, že hrdina místo fyzické síly užívá psychickou.

Syžetové rozdělení je však příliš schematické a zároveň příliš konkrétní, neponechávající možnost přesahu. Sama Hloušková podotýká, že „postavy fantasy textu jsou víceméně archetypální a vytvářejí ustálenou sestavu rolí.“ (2007: 12) Zde se nabízí ke srovnání pohádka a role v ní – v případě Hlouškové by se tyto dva žánry v podstatě překrývaly. To je do jisté míry velice pravdivé, fantasy literatura jde však dále a překračuje hranice pohádky právě tím,

že s oněmi archetypy dále pracuje. Samozřejmě, že se to netýká zdaleka všech fantasy děl, ale není možné fantasy shrnout do pěti typových rolí, které budou za všech okolností bez přesahu fungovat. Dva příklady za všechny – Frodo z *Pána Prstenů* vypadá jako typický kandidát na hrdinu-vyvoleného. Jenže není vyvolen žádnými mocnostmi shůry ani osudem, je to on sám, kdo činí rozhodnutí vzít na sebe záchranu celého světa – a to je jeden z momentů, kdy jeho hrdinství dosahuje vrcholu. Sága o zaklínači Andrzej Sapkowskiho nebo *Píseň ledu a ohně* George R. R. Martina jsou zase specifické tím, že v nich nenajdeme typické Zlo, na které bychom mohli jednoznačně ukázat prstem – boje o moc podnikají konkrétní lidé a sami hrdinové rozhodně nejsou bez poskvrny.

Sapkowski na rozdíl od Hlouškové představuje pouze tři „syžetové“ typy, které ještě rozděluje podle kulturního příklonu na americký a evropské – americký model typického bojovníka aneb Supermana, evropské modely Percevala – vyvoleného a hledajícího prošťáčka a Artuše – model krále. Všechny tři typy se posléze slévají do podobné roviny příběhu, hrdinské cesty či výpravy. Zde dále popisuje on (i Hloušková – zde je přejímka zcela očividná) různé typy postav plnících funkce v příběhu. Protože toto rozdělení už spadá spíše do oddílu Hrdinova cesta, vrátíme se k němu v příštím oddíle.